

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2006/99

Karar Sayısı : 2009/9

Karar Günü : 15.1.2009

R.G. Tarih-Sayı :08.07.2009-27282

İPTAL DAVASINI AÇANLAR:

1)TBMM Üyesi Ali TOPUZ ve Kemal ANADOL ile birlikte 128 Milletvekili (E.2006/99)

2)TBMM Üyesi Haluk KOÇ ve Mehmet BOZTAŞ ile birlikte 118 Milletvekili (E.2006/110)

İPTAL DAVASININ KONUSU:26.4.2006 günlü, 5491 sayılı "Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un;

1)1. maddesiyle değiştirilen 9.8.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. maddesinin"*sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda*" bölümünün,

2)3. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (c) ve (d) bentleri ile (j) bendinin son tümcesinin,

3)7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrasının,

4)9. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan"*veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara*"ibaresinin,

5)12. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 15. maddesinin birinci fıkrasının,

6)Geçici 2. maddesinin,

7)Geçici 3. maddesinin birinci fıkrasının,

8)Geçici 4. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının,

Anayasa'nın 2., 6., 7., 8., 11., 13., 17., 56., 63., 90. ve 168. maddelerine aykırılığı savıyla iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Yasa Kuralları

5491 sayılı Yasa'nın iptali istenilen fıkra, bent, tümce, bölüm ve ibareleri içeren 1., 3., 7., 9., 12., geçici 2., geçici 3. ve geçici 4. maddeleri şöyledir:

1- "MADDE 1-9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 1 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 1- Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin,sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusundakorunmasını sağlamaktır."

2- "MADDE 3-2872 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 3- Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şunlardır:

a) Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

b) Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

c) Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.

d) Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.

e) Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür.

f) Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.

g) Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirlenme veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirlenmenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirlendenden tahsil edilir.

h) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviki, emisyon ücreti ve kirlenme bedeli alınması, karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşvikler kullanılır.

1) Bölgesel ve küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar sonucu ortaya çıkan ulusal hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.

Gerçek ve tüzel kişiler, bu düzenlemeler sonucu ortaya çıkabilecek maliyetleri karşılamakla yükümlüdür.

j) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.**2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konular Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yürütülür."**

3- "MADDE 7-2872 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 10- Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.

Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır.

Çevresel Etki Değerlendirmesine tâbi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tâbi plân ve programlar ve konuya ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir."

4- "MADDE 9-2872 sayılı Kanunun 12 nci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü

MADDE 12- Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerektiğinde bu yetki, Bakanlıkça; il özel idarelerine, çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına, 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa göre belirlenen denetleme görevlilerineveya **Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlar**adevredilir. Denetimler, Bakanlığın belirlediği denetim usûl ve esasları çerçevesinde yapılır.

Askerî işyerleri, askerî bölgeler ve tatbikatların bu Kanun çerçevesindeki denetimi ve neticelerine ait işlemler; Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlık tarafından müştereken hazırlanacak yönetmeliğe göre yürütülür.

İlgililer, Bakanlığın veya denetimle yetkili diğer mercilerin isteyecekleri bilgi ve belgeleri vermek, yetkililerin yaptıracakları analiz ve ölçümlerin giderlerini karşılamak, denetim esnasında her türlü kolaylığı göstermek zorundadırlar.

İlgililer, çevre kirliliğine neden olabilecek faaliyetleri ile ilgili olarak, kullandıkları hammadde, yakıt, çıkardıkları ürün ve atıklar ile üretim şemalarını, acil durum plânlarını, izleme sistemleri ve kirlilik raporları ile diğer bilgi ve belgeleri talep edilmesi halinde Bakanlığa veya yetkili denetim birimine vermek zorundadırlar.

Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğüne ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir."

5- "MADDE 12-2872 sayılı Kanunun 15 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 15-Bu Kanun ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davrananlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere Bakanlıkça ya da 12 nci maddenin birinci fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir.

Faaliyet; süre verilmemesi halinde derhal, süre verilmesi durumunda, bu süre sonunda aykırılık düzeltilmez ise Bakanlıkça ya da 12 nci maddenin birinci fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından kısmen veya tamamen, süreli veya süresiz olarak durdurulur. Çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetler süre verilmeksizin durdurulur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi incelemesi yapılmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülkî amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.

Süre verilmesi ve faaliyetin durdurulması, bu Kanunda öngörülen cezaların uygulanmasına engel teşkil etmez."

6- "GEÇİCİ MADDE 2- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte faal durumda olan işletmelere bu Kanun ve yönetmeliklerle getirilen ek yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi için, yönetmeliklerin yayımlanmasından sonra, Bakanlıkça bir yıla kadar süre verilebilir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 9 uncu maddesinin (h) bendine aykırı tesisler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kapatılır."

7- "GEÇİCİ MADDE 3-Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tâbi olduğu halde, yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerden, halihazırda yer seçimi uygun olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirdiklerini gösterir çevresel durum değerlendirme raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. İlgili yönetmeliklerde belirlenen şartları sağlayanlar başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde karara bağlanır.

Çevresel durum değerlendirme raporunu altı ay içinde Bakanlığa sunmayan ya da raporun Bakanlığa sunulmasından itibaren altı ay içerisinde gerekli çevre koruma önlemlerini almayan faaliyetler Bakanlıkça süre verilmeksizin durdurulur.

Yürürlükteki mevzuat uyarınca yer seçimi uygun olmayan faaliyetler için ilgili mevzuat hükümlerinin uygulanması esastır."

8- "GEÇİCİ MADDE 4.-Atıksu arıtma ve evsel nitelikli katı atık bertaraf tesisini kurmamış belediyeler ile, halihazırda faaliyette olup, atıksu arıtma tesisini kurmamış organize sanayi bölgeleri, diğer sanayi kuruluşları ile yerleşim birimleri, bu tesislerin kurulmasına ilişkin iş termin plânlarını bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Bakanlığa sunmak ve aşağıda belirtilen sürelerde işletmeye almak zorundadır.

İşletmeye alma süreleri, iş termin plânının Bakanlığa sunulmasından itibaren; belediyelerde nüfusu, 100.000'den fazla olanlarda 3 yıl, 100.000 ilâ 50.000 arasında olanlarda 5 yıl, 50.000 ilâ 10.000 arasında olanlarda 7 yıl, 10.000 ilâ 2.000 arasında olanlarda 10 yıl, organize sanayi bölgeleriyle bunların dışında kalan endüstri tesislerinde ve atıksu üreten her türlü tesiste 2 yıldır.

Halen inşaatı devam eden atıksu arıtma ve katı atık bertaraf tesisleri için iş termin plânı hazırlanması şartı aranmaz. Tesisin işletmeye alınma süresi bu maddede belirlenen işletmeye alınma sürelerini geçemez.

Belediyeler, organize sanayi bölgeleri, diğer sanayi kuruluşları ile yerleşim yerleri bu hükümden yararlanmak için bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde Bakanlığa başvurmak zorundadır.

Bu Kanunun 8 inci maddesi ile atıksu altyapı sistemlerinin ve katı atık bertaraf tesisleri kurma yükümlülüğü verilen kurum ve kuruluşların, bu yükümlülüklerini, bu maddede belirtilen süre içinde yerine getirmemeleri halinde; belediyelerde nüfusu 100.000'den fazla olanlara 50.000 Türk Lirası, 100.000 ilâ 50.000 arasında olanlara 30.000 Türk Lirası, 50.000 ilâ 10.000 arasında olanlara 20.000 Türk Lirası, 10.000 ilâ 2.000 arasında olanlara 10.000 Türk Lirası, organize sanayi bölgelerinde 100.000 Türk Lirası, bunların dışında kalan endüstri tesislerine ve atıksu üreten her türlü tesise 60.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir."

B- Dayanılan ve İlgili Görülen Anayasa Kuralları

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 2., 6., 7., 8., 11., 13., 17., 56., 63., 90. ve 168. maddelerine dayanılmış, 123. maddesi ilgili görülmüştür.

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, 29.6.2006 ve 20.7.2006 tarihlerinde yapılan ilk inceleme toplantılarında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMLERİ

A-2006/99 esas sayılı davanın ilk inceleme toplantısında, 26.4.2006 günlü, 5491 sayılı "Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un;

1- 3. maddesiyle değiştirilen 9.8.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. maddesinin (j) bendinin son tümcesinin,

- 2- 7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrasının,
- 3- 12. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 15. maddesinin birinci fıkrasının,
- 4- Geçici 2. maddesinin,
- 5- Geçici 3. maddesinin birinci fıkrasının,
- 6- Geçici 4. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının,

yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından REDDİNE, 29.6.2006 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

B-2006/110 esas sayılı davanın Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Tülay TUĞCU, Haşim KILIÇ, Fulya KANTARCIOĞLU, Ahmet AKYALÇIN, Mehmet ERTEN, Mustafa YILDIRIM, Cafer ŞAT, A. Necmi ÖZLER, Fettah OTO, Serdar ÖZGÜLDÜR ve Şevket APALAK'ın katılımlarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında, 26.4.2006 günlü, 5491 sayılı "Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un;

1) a- 1. maddesiyle değiştirilen 9.8.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. maddesinin " ... sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda ..." bölümünün,

b- 3. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (c) ve (d) bentlerinin,

yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

2) 9. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan " ... veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara ..." ibaresinin, yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından REDDİNE, Fulya KANTARCIOĞLU, Mustafa YILDIRIM ile Fettah OTO'nun karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

20.7.2006 gününde karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçeleri ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kuralları, dayanan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Birleştirme Kararı

26.4.2006 günlü, 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un;

1- 1. maddesiyle değiştirilen 9.8.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. maddesinin" ... *sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda* ..." bölümünün,

2- 3. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (c) ve (d) bentlerinin,

3- 9. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan"... *veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara* ..."ibaresinin,

iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemiyle açılan 2006/110 esas sayılı davanın, aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle 2006/99 esas sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, esasının kapatılmasına, esas incelemenin 2006/99 esas sayılı dosya üzerinden yürütülmesine, 15.1.2009 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

1) Yasa'nın 1. Maddesiyle Değiştirilen 2872 Sayılı Yasa'nın 1. Maddesindeki"*sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda*"Bölümünün İncelenmesi

Dava dilekçesinde, 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 1. maddesinde Çevre Kanunu'nun amacının, çevrenin"*sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri*"ile sınırlı olarak korunmasının öngörüldüğü, çevre hakkının gerçekleştirilmesinin anılan ilkelerle sınırlı tutulmasının Anayasa'nın 56. maddesindeki çevre hakkının norm alanını daralttığı, bu nedenlerle iptali istenilen bölümün Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 56. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 1. maddesinde, Çevre Kanunu'nun amacının bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak olduğu ifade edilmiştir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasa'nın 56. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında"*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*" hükmü yer almaktadır.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 2. maddesinde, sürdürülebilir çevre"*Gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fizikî vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi sürecini ifade eder*"; sürdürülebilir kalkınma ise "*Bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi ifade eder*" şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin içeriği itibarıyla hem bugünün hem de gelecek kuşakların

çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda ıslahı, korunması ve geliştirilmesi ile sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına aldığı açıktır.

Öte yandan, Yasa'nın gerekçesinde de belirtildiği gibi sürdürülebilir kalkınma ilkesinin 1987 Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun Ortak Geleceğimiz Raporu, 1992 Rio Çevre Dünya Zirvesi, 2002 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gibi uluslararası çalışmalara paralel olarak çevre hakkını daha kapsamlı ve etkin şekilde korumayı amaçladığı gözetildiğinde, çevre hakkının norm alanını daraltmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu nedenlerle iptali istenilen bölüm, Anayasa'nın 2. ve 56. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

İptali istenilen bölümün, Anayasa'nın 11. ve 13. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

2) Yasa'nın 3. Maddesiyle Değiştirilen 2872 Sayılı Yasa'nın 3. Maddesinin (c) ve (d) Bentleri ile (j) Bendinin Son Tümcesinin İncelenmesi

a- (c) ve (d) Bentlerinin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 3. maddesinin (c) ve (d) bentlerinde, arazi ve doğal kaynaklarla ilgili değerlendirme ve karar alma süreçlerinde yalnızca sürdürülebilir kalkınma ilkesinin gözetildiği, sürdürülebilir çevre ilkesine yer verilmeyerek çevre hakkının ihmal edildiği, bu hakkın özünün zedelenmesine yol açıldığı, bu nedenlerle anılan bentlerin Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 56. maddelerine aykırı oldukları sürülmüştür.

Yasa'nın çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkelerin belirlendiği değiştirilen 3. maddesinin (c) bendinde, "*Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.*"; (d) bendinde ise "*Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.*" denilmiştir.

Yasa'nın değiştirilen 2. maddesine göre sürdürülebilir kalkınma, bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi ifade eder.

İptali istenilen (c) bendiyle, sağlıklı çevrede yaşamayı güvence altına alan bir çevre yaklaşımını benimsenerek, çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulmasının ilke edinildiği, bunun da çevrenin korunmasına yönelik olduğu açıktır. İptali istenilen (d) bendinde ise yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisinin, sağlıklı çevrede yaşanmasını güvence altına alan bir dengeyi gözeterek sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilmesi öngörülmekte, yalnızca günlük, kısa veya orta vadeli dönemler için anılan değerlendirmenin yapılması yeterli sayılmamaktadır.

Yasa'nın değiştirilen 1. maddesindeki amaç hükmünün, Yasa'nın tümüne ilişkin olduğu ve amaçta belirtilen "*sürdürülebilir çevre ilkesi*"nin, iptali istenilen (c) ve (d) bentleri için geçerli olduğunda kuşku bulunmamaktadır.

Bu nedenlerle iptali istenilen bentler, Anayasa'nın 2. ve 56. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 11. ve 13. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

b- (j) Bendinin Son Tümcesinin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 2. maddesiyle çevrenin korunmasına ilişkin görevlerin Çevre ve Orman Bakanlığı'na verildiği halde iptali istenen tümceyle 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konuların Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yürütülmesinin öngörülmesinde kamu yararı bulunmadığı gibi, bu faaliyetlerden kaynaklanan kirlenmelerin önlenmesi konusunda da zafiyete neden olunacağı, bu nedenlerle kuralın Anayasa'nın 2. ve 11. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Yasa'nın değiştirilen 3. maddesinin (j) bendinin birinci tümcesinde "*Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.*" hükmünden sonra iptali istenilen son tümcesinde "*2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konular Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yürütülür*" denilmiştir.

2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu'nun 1. maddesinde, Yasa'nın amacının barışçıl amaçlarla Türkiye'de atom enerjisinin kalkınma planlarına uygun olarak ülke yararına kullanılmasını sağlamak, temel ilke ve politikaları belirleyip önermek, bilimsel, teknik ve idari çalışmaları yapmak, düzenlemek, desteklemek, koordine etmek ve denetlemek üzere Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun kuruluşu, işleyişi, görev, yetki ve sorumluluklarını saptamak olduğu, 3. maddesinde aynı Yasa'da belirtilen görevleri yerine getirmek üzere kısa adı TAEK olan, Başbakan'a bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun kurulduğu, 4. maddesinde, ülkenin bilimsel, teknik ve ekonomik kalkınmasında atom enerjisinden yararlanılmasını mümkün kılacak her türlü araştırma, geliştirme, inceleme ve çalışmayı yapma ve yaptırmanın TAEK'nin görev ve yetkileri arasında bulunduğu, 10. maddesinde ise 4. maddedeki görevlerin yerine getirilmesi sırasında insan sağlığının ve çevrenin radyasyondan korunması için alınması gereken önlemlerin TAEK tarafından hazırlanacak bir tüzükle belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Atom enerjisinden yararlanılmasında her türlü araştırma, geliştirme, inceleme ve çalışmayı yapmak ve yaptırmakla yükümlü TAEK'nin, bu faaliyetlerin yürütülmesinde hangi tür çevre kirliliği ve çevre sorunlarının oluşabileceğini ve hangi tür düzenlemelerle çözüme ulaşılabilceğini belirlemede en etkin sonuca varabilecek uzman kurum olduğu gözetildiğinde yasakoyucunun takdir yetkisini bu yönde kullanmasında Anayasa'ya aykırılık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle iptali istenilen kural Anayasa'nın 2. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 11. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

3) Yasa'nın 7. Maddesiyle Değiştirilen 2872 Sayılı Yasa'nın 10. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının İncelenmesi

Dava dilekçesinde, petrol, jeotermal kaynak ve maden arama faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) kapsamı dışında tutulmasının çevrenin kirlenmesine ve ekolojik dengenin bozulmasına neden olacağı, maden arama faaliyetlerinde sondaj yapılmasının, yarma, galeri ve kuyu açılmasının, ruhsat sahasında geri dönüşü olmayan çevre tahribatına, dolayısıyla insan sağlığına ve canlı yaşamına büyük risk oluşturacağı, bu durumun Birleşmiş Milletler Dünya Doğa Şartı ve 1972 Çevre Konferansı sonucu yayımlanan Stockholm Bildirgesindeki çevre hakkıyla bağdaşmadığı gibi, arama faaliyetlerinin ÇED kapsamı dışında tutulmasının 2872 sayılı Yasa'nın amaçlarından olan sürdürülebilir kalkınma ilkesini de gözetmediği, bu nedenlerle kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 17., 56., 90. ve 168. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 10. maddesinin üçüncü fıkrasında "*Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır.*" hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa'nın 56. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*" hükmü yer almaktadır.

Anayasa'nın 56. maddesinin gerekçesinde, vatandaşın korunmuş çevre şartlarında, beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamanın Devletin ödevi olduğu, Devletin hem kirlenmenin önlemesi hem de tabii çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gereken tedbirleri alması gerektiği belirtilmiştir.

Yasa'nın değiştirilen 10. maddesinde belirtilen çevresel etki değerlendirmesi, aynı Yasa'nın değiştirilen 2. maddesine göre gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları ifade eder.

Günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle, kirlenen çevreyi temizleme veya bozulan çevreyi onarma yerine, olumsuz etkileri baştan önlemenin yöntemleri aranmaktadır. ÇED, kalkınma ve ekonomik gelişme için yapılacak yatırım ve faaliyetlerin, doğayı tahrip etmeden ve çevreyi kirliletmeden gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir. ÇED ile korunmaya çalışılan temel unsur, çevre ve bu çevre içerisindeki varlıklardır.

ÇED kapsamı dışında tutulan arama faaliyetlerinin, biyolojik çeşitlilik üzerinde ya da doğada değişiklikler meydana getirebileceği, bu değişikliklerin uzun dönemli etkilerinin olabileceği, bu nedenle çevre için riskler taşıdığı açıktır. Bu açıdan kural kapsamındaki arama faaliyetinde, mevcut risklerin ortadan kaldırılabilmesi ve önlenmesi için ÇED'in öngörülmesi, Anayasa'nın 56. maddesinde Devlete verilen çevrenin korunması yükümlülüğünün bir gereğidir.

Kuralla, petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirilmesi kapsamı dışında tutulması Anayasa'nın 56. maddesine aykırıdır. Kuralın iptali gerekir.

Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ bu görüşe katılmamışlardır.

Kuralın Anayasa'nın 56. maddesine dayanılarak iptaline karar verildiğinden 168. maddesi yönünden incelenmesine gerek duyulmamış, 2., 11., 17. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

4) Yasa'nın 9. Maddesiyle Değiştirilen 2872 Sayılı Yasa'nın 12. Maddesinin Birinci Fıkrasının İkinci Tümcesindeki"veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara"İbaresinin İncelenmesi

Dava dilekçesinde iptali istenilen ibarenin, idarenin kanuniliği ilkesine aykırı olduğu, Bakanlığın denetleme yetkisini devredeceği kurum ve kuruluşların hangileri olduğu hususuna ilişkin nesnel bir belirleme yapılmadığı, bu hususun idarenin takdirine bırakıldığı ve keyfi uygulamalara zemin hazırlandığı, bu nedenlerle Anayasa'nın 2., 6., 7., 8. ve 11. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verilebilir. İptali istenen kural, konuyla ilgili görülen Anayasa'nın 123. maddesi yönünden de incelenmiştir.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 12. maddesinin iptali istenilen"veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara"ibaresinin de yer aldığı birinci fıkrasında"*Bu Kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir. Gerektiğinde bu yetki, Bakanlıkça; il özel idarelerine,çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına, 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa göre belirlenen denetleme görevlilerine veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara devredilir. Denetimler, Bakanlığın belirlediği denetim usûl ve esasları çerçevesinde yapılır.*"hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa'nın 7. maddesinde"*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez*"; 123. maddesinde,"*İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur*"denilmektedir.

İdarenin kanuniliği ilkesi, idarenin ve organlarının görev ve yetkilerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde yasayla düzenlenmesini gerekli kılar.

12. maddede, 2872 sayılı Yasa hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Çevre ve Orman Bakanlığına verilmiş, Bakanlığın gerektiğinde bu yetkiyi devredebileceği kamu kurum ve kuruluşları tek tek sayıldıktan sonra, iptali istenilen ibareyle, Yasa'da belirtilen kurum ve kuruluşlar dışında Bakanlığın uygun göreceği diğer kurum ve kuruluşlara da anılan denetleme yetkisinin devredilebilmesi öngörülmüştür. Denetleme yetkisinin hangi kurum ve kuruluşa devredileceğinin Yasa'da açıkça belirtilmeksizin Bakanlığın takdirine bırakılması, Anayasa'nın 7. ve 123. maddelerine aykırıdır. İbarenin iptali gerekir.

Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamıştır.

İbare, Anayasa'nın 7. ve 123. maddelerine dayanılarak iptal edildiğinden, ayrıca 2., 6., 8. ve 11. maddeleri yönünden incelemeye gerek duyulmamıştır.

5) Yasa'nın 12. Maddesiyle Değiştirilen 2872 Sayılı Yasa'nın 15. Maddesinin Birinci Fıkrasının İncelenmesi

Dava dilekçesinde kuralın, çevreyi kirleten, canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar riskli faaliyetlerini sürdürme olanağı sağladığı, bunun çevrenin kirlenmesinin önlenmesi konusunda Devlete verilen ödevin yerine getirilmemesi anlamına geldiği, çevre hakkını ölçsüzce sınırlandırdığı, Birleşmiş Milletler Dünya Doğa Şartı, 1972 Stockholm Deklarasyonu, 1992 Rio Çevre Sözleşmesi ve Akdenizin Kara Kökenli Kaynaklardan ve Faaliyetlerden Dolayı Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü ile bağdaşmadığı, bu nedenlerle Anayasa'nın 2., 11., 13., 56. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 15. maddesinin birinci fıkrasında "*Bu Kanun ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklere aykırı davrananlara söz konusu aykırı faaliyeti düzeltmek üzere Bakanlıkça ya da 12 nci maddenin birinci fıkrası uyarınca denetim yetkisinin devredildiği kurum ve merciler tarafından bir defaya mahsus olmak üzere esasları yönetmelikle belirlenen ve bir yılı aşmamak üzere süre verilebilir.*" denilmiştir.

Kuralda, 2872 sayılı Yasa ve bu Yasa gereğince yayımlanan yönetmeliklere aykırı davranan kurum, kuruluş ve işletmelere aykırı faaliyeti düzeltmek için bir defaya mahsus olmak üzere süre verilmesi idarenin takdirine bırakılmış, 15. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında, çevre ve insan sağlığı yönünden tehlike oluşturan ya da ÇED incelemesi yapılmaksızın ve proje tanıtım dosyası hazırlanmaksızın başlanan faaliyetlerin süre verilmeksizin derhal durdurulacağı belirtilerek, bu konular kapsam dışında tutulmuştur. Dördüncü fıkra ise süre verilmesi ve faaliyetin durdurulmasının, 2872 sayılı Yasa'da öngörülen cezaların uygulanmasına engel teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir. Buna göre iptali istenilen kural maddenin diğer fıkralarıyla birlikte değerlendirildiğinde, kuralın kapsama giren aykırı faaliyetlerin düzeltilmesini ve ilgilileri Yasa ve yönetmeliklere uygun davranmaya zorlamak suretiyle çevre hakkını ve çevrenin korunmasını sağlamayı amaçladığı anlaşıldığından, Anayasa'nın 56. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

6) 5491 Sayılı Yasa'nın Geçici 2. Maddesinin İncelenmesi

a) Birinci Fıkranın İncelenmesi

Dava dilekçesinde kuralın, faal durumda olan çevre ve canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar faaliyetlerini sürdürmelerine yol açması sebebiyle 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 15. maddesinin iptali istenilen birinci fıkrası için belirtilen gerekçelerle Anayasa'nın 2., 11., 13., 56. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

5491 sayılı Yasa'nın geçici 2. maddesinin birinci fıkrasında, "*Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte faal durumda olan işletmelere bu Kanun ve yönetmeliklerle getirilen ek yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi için, yönetmeliklerin yayımlanmasından sonra, Bakanlıkça bir yıla kadar süre verilebilir.*" denilmiştir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir. Yasaların belirgin ve öngörülebilir olması da hukuk devletinin gereğidir.

5491 sayılı Yasa, yürürlüğe girdiği tarihte faal olan işletmelere çevre hakkı ve çevrenin korunmasına ilişkin çeşitli yükümlülükler öngörmektedir. Çevrenin korunması için getirilen ek yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi konusunda verilebilecek bir yıllık sürenin başlangıcını, ne zaman yayımlanacağı belli olmayan yönetmeliğin yayımı tarihine bağlayan düzenleme, çevre hakkının korunmasında belirsizliğe yol açtığından Anayasa'nın 2. ve 56. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 11., 13. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

b) İkinci Fıkranın İncelenmesi

Dava dilekçesinde, hassas alan niteliğindeki kapalı koylarda, körfezlerde ve arkeolojik sit alanlarında kurulması yasaklanan mevcut balık çiftliklerinin bir yıl süre ile faaliyetlerini sürdürmelerine neden olduğu, belirtilen alanlarda balık çiftliklerinin kurulmasının büyük ölçekte deniz kirliliğine yol açtığı, bu nedenlerle kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 13., 56., 63. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

5491 sayılı Yasa'nın geçici 2. maddesinin ikinci fıkrasında, "2872 sayılı Çevre Kanununun 9 uncu maddesinin (h) bendine aykırı tesisler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kapatılır." denilmiştir.

Anayasa'nın 63. maddesinde "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir." hükmüne yer verilmiştir.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 9. maddesinin (h) bendinin ikinci paragrafındaki "Denizlerde yapılacak balık çiftlikleri, hassas alan niteliğindeki kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarında kurulamaz" denilmiştir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde, sit, "tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır." şeklinde tanımlanmıştır.

Kuralın yeni bir düzenleme olması nedeniyle, 5491 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği 13.5.2006 tarihinden itibaren, denizlerde mevcut balık çiftliklerinin yasak kapsamındaki hassas alan niteliğindeki kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarına girip girmediğinin tespitinin yapılabilmesi için süreye ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Kuralla, 5491 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıllık kesin süre getirilerek, idarenin takdirine bağlı olmayan uygulama ile kapsam içerisine giren balık çiftliklerinin kapatılmasının öngörülmesiyle, yasak kapsamına giren kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarının korunduğu anlaşıldığından Anayasa'nın 56. ve 63. maddesine aykırılıktan söz edilemez. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

7) 5491 Sayılı Yasa'nın Geçici 3. Maddesinin Birinci Fıkrasının İncelenmesi

Dava dilekçesinde kuralın, ÇED hükümlerine tâbi olduğu halde yükümlülüklerini yerine getirmeyerek çevreyi kirleten ve canlı yaşamı için risk oluşturan işletmelere bir yıla kadar bu faaliyetlerini sürdürme olanağı sağladığı, 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 15. maddesinin iptali istenilen birinci fıkrası için belirtilen gerekçelerle de Anayasa'nın 2., 11., 13., 56. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Geçici 3. maddenin birinci fıkrasında, *"Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tâbi olduğu halde, yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerden, halihazırda yer seçimi uygun olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirdiklerini gösterir çevresel durum değerlendirme raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. İlgili yönetmeliklerde belirlenen şartları sağlayanlar başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde karara bağlanır."* hükmüne yer verilmiştir.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 15. maddesinin birinci fıkrasına ilişkin gerekçelerle 5491 sayılı Yasa'nın geçici 3. maddesinin birinci fıkrası da Anayasa'ya aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

8) 5491 Sayılı Yasa'nın Geçici 4. Maddesinin Birinci ve İkinci Fıkralarının İncelenmesi

Dava dilekçesinde kuralın, Yasa'da belirtilen atıkların, çevre sağlığı ve canlı yaşamı için tehlike oluşturmayacak şekilde bertaraf edilmesinden 4 ilâ 11 yıl süreyle vazgeçildiği, bunun çevrenin kirlenmesine yol açacağı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181. ve 182. maddelerindeki çevreye karşı suç düzenlemelerini uygulanamaz hale getireceği, kamu yararı amacını değil kurum ve işletmeleri koruma amacını gözettiği, ayrıca 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 15. maddesinin iptali istenilen birinci fıkrası için belirtilen gerekçelerle de, Anayasa'nın 2., 11., 13., 56. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasında *"Atıksu arıtma ve evsel nitelikli katı atık bertaraf tesisini kurmamış belediyeler ile, halihazırda faaliyette olup, atıksu arıtma tesisini kurmamış organize sanayi bölgeleri, diğer sanayi kuruluşları ile yerleşim birimleri, bu tesislerin kurulmasına ilişkin iş termin plânlarını bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Bakanlığa sunmak ve aşağıda belirtilen sürelerde işletmeye almak zorundadır", ikinci fıkrasında "İşletmeye alma süreleri, iş termin plânının Bakanlığa sunulmasından itibaren; belediyelerde nüfusu, 100.000'den fazla olanlarda 3 yıl, 100.000 ilâ 50.000 arasında olanlarda 5 yıl, 50.000 ilâ 10.000 arasında olanlarda 7 yıl, 10.000 ilâ 2.000 arasında olanlarda 10 yıl,*

*organize sanayi bölgeleriyle bunların dışında kalan endüstri tesislerinde ve atıksu üreten her türlü tesiste 2 yıldır."*denilmiştir.

Belediyeler ile faaliyette olup da atıksu arıtma tesisini kurmamış organize sanayi bölgeleri, diğer sanayi kuruluşları ile yerleşim birimlerinin, çevre hakkının korunmasını amaçlayan atıksu arıtma ve evsel nitelikli katı atık bertaraf tesislerini kurmalarının belli bir süreyi gerektireceği açıktır. İşin niteliğinden kaynaklanan belirli sürelerin verilmesinin çevreye karşı suç olarak tanımlanan eylemleri teşvik ettiğinden söz edilemez.

Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 56. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın 2., 11., 13. ve 90. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

VI- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında "*Kanun, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi İptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez*"denilmekte, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural tekrarlanmaktadır. Maddenin beşinci fıkrasında ise Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici mahiyette görmesi halinde yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmektedir.

5491 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrası ile geçici 2. maddesinin birinci fıkrasının iptal edilmesi nedeniyle doğacak hukuksal boşluk kamu yararını ihlâl edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince iptal hükümlerinin, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VII- SONUÇ

26.4.2006 günlü, 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un:

A-1. maddesiyle değiştirilen 9.8.1983 günlü, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. maddesinin " ... sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda ..." bölümünün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- 3. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin, (c) ve (d) bentleri ile (j) bendinin son tümcesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C-7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Serdar ÖZGÜLDÜR ile Serruh KALELİ'nin karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

D-9. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan " ... veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara ..." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Haşim KILIÇ'ın karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

E-12. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 15. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F- Geçici 2. maddesinin;

1-Birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

2- İkinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

G- Geçici 3. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

H-Geçici 4. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

I-7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrası ile geçici 2. maddesinin birinci fıkrasının iptal edilmesi nedeniyle doğacak hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince, bu fıkralara ilişkin İPTAL HÜKÜMLERİNİN, KARARIN RESMÎ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, OYBİRLİĞİYLE,

15.1.2009 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Haşim KILIÇ	Osman Alifeyyaz PAKSÜT	Sacit ADALI

Üye	Üye	Üye
Fulya KANTARCIOĞLU	Mehmet ERTEN	Mustafa YILDIRIM

Üye

A. Necmi ÖZLER

Üye

Serdar ÖZGÜLDÜR

Üye

Şevket APALAK

Üye

Serruh KALELİ

Üye

Zehra Ayla PERKTAŞ

KARŞIOY GEREKÇESİ

1- Yasa'nın 7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrasına ilişkin Üye Serdar ÖZGÜLDÜR'ün karşıoy gerekçesine katılıyorum.

2- Yasa'nın 9. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Kanun'un 12. maddesinin birinci fıkrasının ikinci tümcesindeki "Veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" ibaresi

2872 sayılı Kanun'un 12. maddesinde, Çevre Kanunu'ndaki hükümlere uyulup uyulmadığını denetleme yetkisinin Bakanlığa ait olduğu belirtildikten sonra Bakanlığın bu yetkisini gerektiğinde il özel idarelerine, çevre denetim birimlerini kuran belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına, Karayolları Trafik Kanunu'na göre belirlenen denetleme görevlilerine devredilebileceği öngörülmüştür. Kuralın genel yapısına bakıldığında Çevre Bakanlığı kendisine verilen bu yetkiyi, belirlenen kuruluşlara öncelikle devredebilecektir. Eğer bu kuruluşlardan hiçbiri yoksa o takdirde çoğunlukça iptal

Esas Sayısı : 2006/99
Karar Sayısı : 2009/9

edilen "Veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara" ibaresi gereğince başka kurumlara denetim yetkisini devredebilecektir. Madde'de sayılan kurumların olmaması halinde çevre ile ilgili denetimi yapabilecek donanım ve tekniğe sahip diğer kamu kurumlarına söz konusu yetkinin devredilmesini "yasama yetkisinin" devri niteliğinde görmek mümkün değildir. Denetim konusunda teknik donanıma sahip olmayan bir kamu kurumuna böyle bir yetkinin devredilmesi düşünülemez.

Yasakoyucunun, Çevre Bakanlığı'nın denetim yetkisini devredebileceği kurumları saydıktan sonra bu kurumların o bölgede bulunmama ihtimali karşısında boşluk doğmaması ve denetimsiz kalmaması düşüncesiyle uygun görülen kamu kurum ve kuruluşlarına bu yetkiyi devredebilecekleri kuralını getirdiği anlaşılmaktadır. Madde de tek tek sayılan kurumlar çerçeveyi belirleyen kurumlardır. Aslolan bu kurumların öncelikle denetim yetkisinin devredileceği kurumlar olması ve bununda açıkça belirlenmiş olmalarıdır.

Bu nedenle ibarenin belirli olmadığı ve yasama yetkisinin devredildiği görüşü isabetli görülmediğinden çoğunluk görüşüne katılmadım.

Başkan

Haşım KILIÇ

KARŞIOY GEREKÇESİ

26.4.2006 günlü, 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 7. maddesiyle değiştirilen 2872 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin üçüncü fıkrasının iptaline ilişkin Serdar ÖZGÜLDÜR'ün karşıoyuna katılıyorum.

Üye

Sacit ADALI

KARŞIOY GEREKÇESİ

1- "Devletin temel amaç ve görevleri" başlıklı Anayasa'nın 5. maddesinde; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

"Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" başlıklı Anayasa'nın 56. maddesinde de; herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğu ifade edilmektedir. Anılan maddenin gerekçesinde de "...Çevre korunmasının bu önemi ve son yıllarda kazandığı boyutlar, ferde Devlete karşı dengeli ve sağlıklı çevrede yaşama yolunda bir sosyal hak tanınmasını zorunlu kılmaktadır..." denilmektedir.

"Sosyal ve ekonomik hakların sınırı" başlıklı Anayasa'nın 65. maddesi ise "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." hükmünü öngörmektedir. Bu maddenin gerekçesinde de "**...Madde hiç kimseye Devlettten sosyal ve ekonomik hakları gerçekleştirmesini isteme hakkı vermediğini, bu hakların devlete yüklenen ödevlerden ibaret olduğunu belirlemektedir...**" denilmektedir.

Belirtilen bu Anayasal normlardan, "çevre hakkı"nın bir "sosyal hak" olarak Anayasa koyucu tarafından benimsendiği, ancak bu hakkın Devletin mali kaynaklarının yeterliliği ile sınırlı ve isteme hakkı teşkil etmeyen, bu çerçevede Devlete yüklenen bir ödev teşkil eden bir mahiyet taşıdığı açıkça anlaşılmaktadır.

Yine Anayasa'nın "Tabii Servetler ve Kaynakların aranması ve işletilmesi" başlıklı 168. maddesi "Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir..." hükmünü öngörmektedir.

2- Devletin kendisine Anayasa ile verilen, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmek için gerekli şartları hazırlamaya çalışması; ancak ekonomisinin güçlü olması, gelir kaynaklarının artması, refahın artması ve gayrisafi milli hasılasının yükselmesi gibi etkenlerle doğrudan ilişkilidir. Ülke toprağında bulunan tabii servetler ve kaynaklarda bu amaca hizmet yolunda bir gelir kalemi durumundadır. Dolayısıyla bu kalemin de Devlete yüklenen Anayasal görevler bakımından çok iyi ve verimli bir biçimde değerlendirilmesi gerekir. Ne var ki, salt gelir sağlama amacıyla, çevre ve insan faktörlerini ikinci plâna iten bir yasal düzenlemenin de işaret edilen Anayasal ilkelerle bağdaşmayacağı açıktır. Şu halde, çevren-insan-insanın maddi ve manevi varlığını geliştirme-ekonomik güç kriterleri birlikte dikkate alınmalı ve bu harmanlama ve yorum ışığında bir yasal düzenlemeye gidilmelidir.

3- Davanın somutunda, 26.4.2006 günlü, 5491 sayılı Kanunla değiştirilen 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesinin "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır." şeklindeki üçüncü fıkrasının bu çerçevede değerlendirilmesinde; Yasakoyucunun maden çıkarma faaliyetleri bakımından Çevresel Etki Değerlendirmesi(ÇED) yapılmasını öngördüğü, bu tür faaliyetin yaratacağı ekonomik değer ne ölçüde büyük olursa olsun çevre-insan dengesinde çevreye öncelik tanıdığı, bunda da bu faaliyetin toprak, bitki, ağaç ve çevre sağlığı gibi faktörler üzerindeki olumsuz etkisinin dikkate

alındığı, ancak sadece sondaja ve delmeye yönelik olan ve bu niteliği itibariyle çevre üzerinde en az olumsuz etki yaratıcı jeotermal ve petrol çıkarma gibi doğal kaynaklar yönünden ve maden çıkarmayı kapsamayan; salt etüt, analiz ve toprak üzerinde basit işlemleri kapsayan "maden arama faaliyetleri" bakımından CED incelemesi öngörmemesinde, yukarıda açıklanan Anayasal ilkeleri dikkate alarak ve sahip olduğu takdir hakkını yine insan-çevre dengesini gözeterek kullandığı, ülkenin doğal kaynaklarının salt çevre değerleri gözetilerek hiç değerlendirilmemesi gibi bir önceliğin Anayasa'da yer almadığı, aksine iptali istenen kuralda çevrenin korunmasına azami dikkat ve özenin gösterildiği, dolayısıyla kuralın Anayasa'ya aykırı bir yönünün bulunmadığı ve iptal isteminin reddi gerektiği kanaatine varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, kuralın iptali yönündeki çoğunluk kararına katılamıyorum.

Üye

Serdar ÖZGÜLDÜR

KARŞIOY

5491 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ile 2872 sayılı Çevre Orman Kanunu'nun değiştirilen 10. maddesinin iptali istenilen üçüncü fıkrasında "petrol jeotermal kaynak ve maden arama faaliyetlerinin" çevresel etki değerlendirmesi kapsamı dışında tutulması öngörülmüştür.

Yasa'nın 10. maddesinin birinci fıkrasında ise gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler sonucu çevre sorununa yol açacak kurum, kuruluş ve işletmenin çevresel etki raporu alması gerektiği belirtilmektedir.

Çevresel etki değerlendirilmesinin tanımında, gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesi ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Yasa'nın 10. maddesinin genel gerekçesinde, benzer bir açıklama ile çevreyi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen bir faaliyetin etkilerinin faaliyet ile ilgili yatırıma başlanmadan önce, henüz karar aşamasında iken irdelenmesi, olumsuz etkilerinin önlenmesi ve alternatif çözümler belirlenmesi nedenlerine dayalı olduğu ifade edilmektedir.

Madencilik faaliyetleri arama ile başlamakta bu kapsamda ruhsata tabii olarak projeksiyon, jeolojik harita yapma, numune alma, jeolojik araştırma, sondaj küçük çaplı yarma gibi üretime yönelik olmayan kalıcı kirlilik, atık, artık bırakmayan faaliyetlerden oluşmaktadır.

Bu anlatılanlar kapsamındaki işler, iptali istenen kural ile üretim öncesi "ÇED" kapsamı dışında tutulan ARAMA SÜRECİ'ni ifade etmekte, yasa gerekçesinde de bahsedildiği gibi faaliyet ile ilgili yatırım kararı vermezden önceki araştırma, bilgilenme, etüd aşamasını göstermektedir ve bir nevi yatırıma veri hazırlama süreci olup, bir başka ifade ile de maden üretim faaliyeti için gerekli tesis, makine, ekipman, işletme personeli istihdam edilmeden önceki dönemi ifade etmektedir.

Arama sürecinde yapılan işlere ilişkin olarak arama faaliyeti aşamasında ihtiyaç duyulmayacağı söylenen çevresel etki değerlendirme ise; etüd, sondaj, arama ile ortaya çıkan değerlerin, çevresel, bilimsel ve teknik kapsamda ele alınması ve elde edilen verilere göre faaliyetin içinde bulunacağı karşılıklı etkileşim alanlarının biyolojik, fiziksel, sosyolojik, ekonomik ve kültürel ortamlar yönünden değerlendirilmesi ve tahlilin yapılmasıdır.

Bu makro düzey değerlendirmesini, bu değerlendirmeye esas olacak verileri dahi elde etmeden bir ÇED raporu ile istemek ve varlığını zorunlu koşturmak devletin sosyal ve ekonomik alanda gelişimi için mali kaynak yaratmak zorunluluğu ödevi karşısında çelişki yaratmaktadır.

Ülkede yatırımcıyı ve ulusal boyutta ülke ekonomisine olası katkıları belirleyecek "arama süreç netice bilgileri"ni elde etmeden bu aşamadaki faaliyetler için çevre değerleri yönünden marjinal sorunlara çözüm üreten ÇED raporunu arama faaliyetine koşul koymak KALKINMA-mı/ ÇEVRE-mi- dengesinde çevre lehine genişleyen bir koruma alanı yaratırken, kamusal ve bireysel zorunlu kalkınma hamlelerine sosyal devlet ilkesi ile bağdaşmayan bir kayıtlama getirmek demektir.

Ne tür bir yeraltı zenginliğinin varlığına sahip olunduğu, olası yatırımın fizibil olup olmadığı buna bağlı pazar ve arz garantileri bulunup bulunmadığı değerlendirmelerine geçmeden, varsayım ve salt öngörüye dayalı maden arama faaliyetlerinin kural gibi Ç.E.Değerlendirilmesi dışında tutulması, bireyin ve devletin kendini geliştirme, refah ve ekonomik kalkınmanın yükseltilmesi, bu manada devletin kaynak arama, yaratma yükümlülüğünü yerine getirmede kamusal yarar öncelikli, ölçülü bir yaklaşımdır.

ÇED sektörel yatırımda güvenli bir emniyet sübabı görevi gören en etkili unsur ise de, sondaj, kuyu açma, harita, numune alma vb. sathi hazırlık aşamaları içeren arama faaliyetleri ÇED gibi marjinal yarar doğrularını gösterecek uygulama alanı dışı faaliyetlerdendir.

Çevre/kalkınma dengesinde aktif bir rol ve ödev üstlenen Devletin, madencilik faaliyetleri için global ölçüleme ve değerlendirme yapan ÇED raporunun, maden arama faaliyetleri sürecinde de ihtiyacı olmadığını kurallaştıran iptali istenen 10. maddenin üçüncü fıkrası, İnsan/Çevre - Çevre/Kalkınma, Kalkınma/Sosyal Devlet, Sosyal Devlet/Birey'in hak ve özgürlüklerinin anayasal ilkeleri ışığında değerlendirildiğinde kuralın Anayasa'ya aykırı bir yönünün bulunmadığı düşünüldüğünden, aksi kanaati oluşturan çoğunluk görüşüne katılmamıştır.

Üye

Serruh KALELİ